

Lise Öğrencilerinin Engelli Bireylere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (İstanbul Avrupa Yakası İl Örneği)

Alev PAÇAL¹, Mehmet ALTUN², Kemal KURAK³

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı liseli öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesidir.

Yöntem: Liseli öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının incelendiği bu araştırma nicel bir çalışmadır. Bu çalışmanın evrenini, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında İstanbul Bakırköy Tevfik Ercan Anadolu Lisesi ve Bakırköy Anadolu Lisesi, Sultangazi Cumhuriyet Anadolu Lisesi ve Başakşehir İTO Başakşehir Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi okullarında okuyan 3978 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem seçimine gidilmemiş, gönüllü 402 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir. Veri toplama aracı olarak, Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (YEKYTÖ) kullanılmıştır. Verilerin analizinde elde edilen veriler SPSS (21 versiyon) programı yardımı ile analiz edilmiştir. Veriler analiz edilmeden önce normallik sınamaları Kolmogorov Simirnov ve Levene testleri ile yapılmıştır. Bağımsız değişkenlere bağlı olarak ve n sayısı parametrik testler için yeterli olmayan değişkenlerin ikili karşılaştırmaları için Mann Whitney U testinden yararlanılmıştır. Normal dağılım gösteren veriler için ise, ikili karşılaştırmalar için independent sample test (t-test), çoklu karşılaştırmalar için ise tek yönlü varyans analizi ANOVA testlerinden yararlanılmıştır. Çoklu karşılaştırmalarda farkın kaynağını bulmak için Scheffe testi kullanılmıştır.

Bulgular: Engelli bireylere yönelik tutumların; erkek öğrencilere göre kız öğrencilerin, spor yapma değişkenine göre spor yapanların, yapmayanlara göre, sınıf değişkenine göre 12. sınıfların, diğer sınıflara ve aile ve çevrede engelli var mı değişkenine evet diyenlerin hayır diyenlere göre daha yüksek puan ortalaması görülmüştür ($p<0,05$). Anne ve baba eğitim durumu ve aile gelir düzeyi değişkenlerine göre anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Sonuç: Engelli kişilerin problem ve gereksinimlerine dair çalışmalara ağırlık verilmesi, elde edilen bulgular neticesinde engelli bireylere dair hizmet planlaması ve gerekli olan düzenlemelerin hızlı bir şekilde yapılması sağlanabilir. Engelli bireylerin de içinde olduğu toplumsal kurumların ve çevre düzenlemesi ile toplum içerisinde yaşam standartları artırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Engelli birey, lise öğrenci, tutum, engellilik

ABSTRACT

Investigation of High School Students' Attitudes towards the Disabled

Purpose: The present study is aim to examine high school students' attitudes towards disabled people according to some variables.

Method: This research, which examines the attitudes of high school students towards disabled people, is a quantitative study. The universe of this study consists of 3978 students studying at İstanbul Bakırköy Tevfik Ercan Anatolian High School and Bakırköy Anatolian High School, Sultangazi Cumhuriyet Anatolian High School and Başakşehir İTO Başakşehir Girls Anatolian Imam Hatip High School in the 2020-2021 academic year. No sample selection was made, and 402 volunteer students were included in the study. Attitude Scale for

¹ Florya Tevfik Ercan Anadolu Lisesi, İstanbul/TÜRKİYE

² Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Bilimleri ABD, İstanbul/TÜRKİYE

³ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Rekreasyon Bölümü, Çanakkale/TÜRKİYE

Persons Affected by Disability (ASPAD) was used as data collection tool. The data obtained in the analysis of the data were analyzed with the help of the SPSS (21 version) program. Before analyzing the data, normality tests were performed with Kolmogorov Simirnov and levene tests. Depending on the independent variables and for paired comparisons of variables whose n number is not sufficient for parametric tests, Mann Whitney U test was used. For data with normal distribution, independent sample test (t-test) was used for paired comparisons, and one-way analysis of variance ANOVA tests were used for multiple comparisons. Scheffe test was used to find the source of the difference in multiple comparisons.

Results: The average score of attitudes towards disabled individuals was higher than that of female students, those who do sports according to the variant of doing sports, those who do not do sports, the 12th grade according to the grade variable, those who say yes to the variable of having disabled people in other classes and the family and the environment than those who say no ($p < 0.05$). No significant difference was found according to the variables of education level of the mother and father and family income level ($p > 0.05$).

Conclusion: Focusing on studies on the problems and needs of disabled people, and as a result of the findings, service planning for disabled people and necessary arrangements can be made quickly. Living standards in the society should be increased by means of social institutions and landscaping including disabled individuals.

Keywords: Disabled person, High school student, attitude, disability

GİRİŞ

Engelli, özür ve sakatlık kelime anlamları çoğu zaman birbirine karıştırılmakta ve birbirlerinin yerine kullanılabilir. Türk Dil Kurumu (TDK)'na göre engel; bir şeyin olmasına mâni olan şey, sebep, pürüz, müşkül, mania, handikap olarak tanımlanmaktadır. Engelliyse, bedeninde kusur ya da eksiklik olan birey olarak izah edilmektedir (tdk.gov.tr). Engellilik ise, bireyin diğer bireylerle eşit seviyede yer alma fırsatlarını kaybetmesi ve ya sınırlandırılması manasına gelmektedir (Akar, 2010).

Doğuştan veya sonradan meydana gelen engelliliğin sosyal manası, kişinin topluma ilişkin tepkisine, o anki vaziyetine bakış açısına, geleceğe dair fikirlerine, engelli durumunun yaşamını nasıl etkilediğine ve yaşadığı sosyal çevrenin engelliliğe dair tutumuna göre şekillenmektedir (Bulduk, 2014). Bu kavramı sosyal ve kültürel anlamda da ele alarak değerlendirmek önemlidir. Engelli kişilere dair düzenlemeler Avrupa Birliği (AB) devletlerinde 1990'lı senelerin başlarında toplumsal model çerçevesinde geliştirilmeye başlamıştır. Avrupa'daki bu model engelli kişinin toplumsal organizasyonu önemserken, Amerika'da ise çevresel etkenlere dikkat çekmektedir. Ülkemizde ise engelli nüfusa dair toplumsal model geliştirmeye geç kalmakla beraber, bu konudaki en önemli eksiklik olarak alanda yapılan araştırmaların yetersizliği söylenebilir (Burcu, 2007).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) aracılığıyla yapılmış olan dünya nüfus günü verilerine göre, dünyada yetişkin bireylerde engelli oranı %15,6 (gelir seviyesi yüksek olan devletlerde

%11,8 iken, gelir seviyesi düşük olan devletlerde %18) olduğunu bildirmektedir (İnan ve ark., 2013). Ülkemiz nüfusunun ise %6,6'sının en az bir engeli (engelli olma hususunda en az bir işlevinde güçlük çektiği ya da hiç yapamadığını ifade eden kısmı ifade etmektedir) bulunmaktadır (TUIK, 2015).

Engelli birey sayısının bu kadar büyük bir oran olmasına rağmen bu bireyler yaşadıkları toplumlarda dışlandıklarına rastlanmaktadır. Bu sorunun temelinde, engelli bireylere dair oluşan ya da oluşturulmuş olumsuz tavırlar bulunmaktadır. Bu negatif tutumlar doğuştan gelmeyip öğrenme yolu ile sonradan kazanılmaktadır. Tutumların gelişmesinde; ebeveyn, arkadaş, sosyal medya ve geçmiş tecrübeler önemli rol üstlenmektedir (Sezer, 2012).

Kağıtçıbaşı tutumu, bir kişiye atfedilen ve o kişinin bir psikolojik obje ile alakalı fikri, his ve davranışlarını düzgün bir şekilde oluşturan bir yönelme olarak tanımlamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2012). Tutumun üç ilkesi olduğu kabul görmektedir. Duygusal ilke (başkasına dair hisler), bilişsel ilke (başkasına dair inançlar), davranışsal ilke (başkasına yöneltilen davranışları) (Chan ve ark., 2009). Sosyal öğrenme kuramı tutumların davranışları, davranışlarında tutumları etkilemektedir. Aksi tutumlar ve onlara eşlik etmekte olan davranışlar insani görevlerde hem de sosyal görevlerde insanların tercihlerini büyük oranda sınırlayabilir (Horner-Johnson ve ark., 2002). Tutum ve davranışlar arasındaki ümit, alışkanlık, toplum tarafında yerleşmiş ölçüler tarafından biçimlenmiş oldukça kompleks bir bağ vardır. Bu kompleks bağ engelli bireylere yönelik olan tutumlara da açıklama getirmektedir. Engel kavramında da duygusal, sosyal, bireysel ve kültürel faktörler engelli kişilere dair tutumları etkisi altına almaktadır (Chan ve ark., 2009). Engelli bireylere dair gösterilen olumlu tutumlar o bireylerin sosyal yaşama katılabilmelerini etkilemekte, aksi tutumlar ise sosyal yaşama katılmalarına engel olmaktadır (Rosenthal ve ark., 2006).

Yapılan araştırmalar, engelli bireylerin yaygın bir şekilde etkisi altındaki negatif önyargılar sebebiyle ayrımcılıkla karşı karşıya kaldığı ve engelli bireylere yönelik önyargının bu bireylerin hayatlarındaki olumsuz etkileri ortaya çıkartmıştır. Engelli kişilerin karşılaştıkları bu olumsuz peşin hükümler sebebiyle sosyal hayattaki dışlanmaları çok küçük yaşlarından itibaren başlamaktadır. Bu kişilerin yaşamakta olduğu olumsuz durumlar mevcutken, toplumda ve sosyal çevresinden gelen olumsuz tutumlar, onların okul hayatlarını da olumsuz şekilde etkileyerek eğitim hayatlarını zorlaştırmakta ve bu durum hayatlarının sonraki evrelerinde iş hayatlarındaki istihdam sorunları yaşamalarına da sebep olmaktadır (Şahin ve Bekir, 2016).

Engelli bireylerin toplum içinde işlevsel bir bütünlük oluşturup onların hayatlarını kolay bir şekilde idame ettirmek toplumsal sorumluluk gerektirmektedir. Bu sebeple toplumdaki herkesin üstüne düşen görevleri yapması gereklidir. Burada toplumun geleceğini inşa edecek olan gençlerin engelli kavramına ve engelli bireylere olan bakış açısına, duyarlılıklarına ve algılarına etkisi olacak öğretmenlere de çok önemli vazifeler düşmektedir (Çolak ve Çetin, 2014).

Buradan yola çıkarak, engelli bireyler için hayatı zorlaştıran peşim hükümlü tutumlara sahip olan ve olmayan kişileri tespit etmek, peşim hükümlü tutumları etkisi altına alan unsurları ortaya çıkarmak ve çözümleri konusunda öneriler sunmak çok önem arz etmektedir. Bu sebeple bu çalışma liseli öğrencilerin engelli kişilere dair tutumlarının tespit edilmesi ve çalışmanın sonuçları ışığında liseli öğrencilerin engelli kişiler hakkında pozitif tutumlar geliştirmeleri için önerilerde bulunmak için yapılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Grubu: Bu çalışmanın evreni, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında İstanbul iline bağlı Bakırköy, Sultangazi ve Başakşehir ilçelerinde okuyan lise öğrencileridir. Örneklem grubu ise Bakırköy Tevfik Ercan Anadolu Lisesi, Bakırköy Anadolu Lisesi, Sultangazi Cumhuriyet Anadolu Lisesi ve Başakşehir İTO Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi okullarında okuyan öğrencilerden gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul eden 105 erkek 362 kız toplam 467 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (Attitudes Towards Disabled Person) Yuker ve Block (1986) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması geçerlik ve güvenirlik çalışması Özyürek (2006) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenirliği 0.76 olarak hesaplanmıştır. Toplamda 20 maddeden oluşan ölçek (+3 Tamamen Katılıyorum, +2 Katılıyorum, +1 Biraz Katılıyorum, -1 Biraz Katılmıyorum, -2 Katılmıyorum, -3 Kesinlikle Katılmıyorum şeklinde) puanlanarak altılı likert tipi ifadelerden oluşmaktadır. Ölçeğin 2, 5, 6, 11 ve 12. maddeleri hesaplamada ters çevrilerek puanlanmaktadır. Tüm maddelerin puanları toplandıktan sonra toplam puan ters çevrilerek elde edilene 60 puan eklenir. Ölçekten alınabilecek puan aralığı 0 ile 120 arasındadır. Ölçekten alınan yüksek puan yetersizliği olan kişilere yönelik olumlu tutumu, düşük puan ise yetersizliği olan kişilerin olmayanlardan farklı algılandığına ve olumsuz tutumu göstermektedir. Araştırmada engellilere yönelik tutumu ifade eden kısaltma EYT kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma grubundan elde edilen veriler SPSS (21 Versiyon) paket program ile analiz edilmiştir. Veriler analiz edilmeden önce normallik sınamaları Kolmogorov Simirnov ve levene testleri ile yapılmıştır. Bağımsız değişkenlere bağlı olarak ve n sayısı parametrik testler için yeterli olmayan değişkenlerin ikili karşılaştırmaları için Mann Whitney U testinden yararlanılmıştır. Normal dağılım gösteren veriler için ise, ikili karşılaştırmalar için independent sample test (t-test), çoklu karşılaştırmalar için ise tek yönlü varyans analizi ANOVA testlerinden yararlanılmıştır. Çoklu karşılaştırmalarda farkın kaynağını bulmak için Scheffe testi kullanılmıştır. Araştırmada istatistiksel anlamlılık derecesi $p<0,05$ olarak ele alınmıştır.

BULGULAR

Araştırma grubundan elde edilen veriler doğrultusunda analizler yapılmış ve tablolarda aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma grubunun cinsiyet değişkenine göre analiz sonuçları

Cinsiyet	N	Ort.	SD	t	p
EYT Kız	362	63,83	13,87	2,139	,033*
EYT Erkek	105	60,61	12,27		

* $p<0,05$

Tablo 1'e göre araştırma grubunun cinsiyet değişkenine bağlı olarak EYT puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$).

Tablo 2. Araştırma grubunun spor yapma değişkenine göre analiz sonuçları

Herhangi bir spor yapıyor musunuz?	N	Ort.	SD	t	p
EYT Evet	237	61,75	13,44	-2,197	,029*
EYT Hayır	230	64,51	13,62		

* $p<0,05$

Tablo 2'e göre araştırma grubunun herhangi bir spor yapma değişkenine bağlı olarak EYT puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$).

Tablo 3. Araştırma grubunun sınıf değişkenine göre analiz sonuçları

Sınıf	N	Ort.	SD	F	p	Fark Scheffe	
EYT	a- 9.Sınıf	93	61,49	15,00	4,373	,005*	d>a,b,c
	b- 10.Sınıf	206	63,04	13,02			
	c- 11.Sınıf	124	62,09	13,00			
	d- 12.Sınıf	44	69,93	13,06			

* $p<0,05$

Tablo 3'e göre araştırma grubunun sınıf değişkenine bağlı olarak EYT puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Farkın kaynağını bulmak için yapılan Scheffe testinde bu farkın 12.sınıf öğrencilerden kaynaklandığı ve 12.sınıf öğrencilerinin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 4. Araştırma grubunun anne eğitim durumuna göre analiz sonuçları

Anne Eğitim Durumu	N	Ort.	SD	F	p	
EYT	İlkokul mezunu	142	64,15	12,79	,830	,478
	Ortaokul- lise mezunu	212	62,03	13,27		
	Fakülte / Yüksekokul	96	63,82	14,85		
	Lisansüstü eğitim	17	64,00	16,74		

Tablo 4'e göre araştırma grubunun anne eğitim durumu değişkenine bağlı olarak EYT puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 5. Araştırma grubunun baba eğitim durumuna göre analiz sonuçları

Baba Eğitim Durumu	N	Ort.	SD	F	p	
EYT	İlkokul mezunu	112	64,58	11,64	,647	,585
	Ortaokul- lise mezunu	209	62,89	13,48		
	Fakülte / Yüksekokul	111	62,48	15,85		
	Lisansüstü eğitim	35	61,73	12,32		

Tablo 5'e göre araştırma grubunun baba eğitim durumu değişkenine bağlı olarak EYT puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 6. Araştırma grubunun aile gelir düzeyi değişkenine göre analiz sonuçları

Aile Gelir Düzeyi		N	Ort.	SD	F	p
EYT	0-2000 TL arası	32	58,62	13,43	1,074	,369
	2001-4000 TL	142	64,03	12,92		
	4001-6000 TL	148	63,06	13,08		
	6001-8000 TL	71	63,67	13,56		
	8001 TL ve yukarısı	73	62,86	15,76		

Tablo 6'ya göre araştırma grubunun aile gelir düzeyi durumu değişkenine bağlı olarak EYT puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 7. Araştırma grubunun aile ya da çevresinde engelli birey var mı değişkenine göre analiz sonuçları

Ailenizde ya da çevrenizde engelli birey var mı?		N	Ort.	SD	t	p
EYT	Evet	101	64,59	12,28	2,128	,034*
	Hayır	366	61,40	13,60		

* $p<0,05$

Tablo 7'ye göre araştırma grubunun ailenizde ya da çevrenizde engelli birey var mı değişkenine bağlı olarak EYT puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$).

Tablo 8. Araştırma grubunun engel durumu değişkenine göre analiz sonuçları

Herhangi bir engeliniz var mı?		N	Ort.	SD	Mean Rank	Z	p
EYT	Evet	3	80,33	2,08	418,50	-2,376	,017*
	Hayır	464	62,08	13,39	232,81		

* $p<0,05$

Tablo 7'ye göre araştırma grubunun herhangi bir engeli var mı değişkenine bağlı olarak EYT puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu bölümde, araştırma bulguları doğrultusunda, lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimi ve kaynaştırılmasına ilişkin tutumlarının belirlenmesi için, "Etkinlik Tercih Forum",

ve “Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum Ölçeği’nden” elde edilen sonuçlar değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Yapılan araştırmanın amacı liseli öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumlarını incelemektir. Bu çalışmada çıkan bulgulara göre araştırma grubunun cinsiyet değişkenine bağlı olarak kadın öğrencilerin, engellilere yönelik tutum puan ortalamalarının erkekler göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda bizim bulduğumuz bu sonucu destekleyen ve desteklemeyen çalışmalar mevcuttur. Sonucu desteklemeyen bu çalışmalar olduğu gibi (Açak ve Narinç 2020; Çalbayram ve ark., 2018; Kaner 2000; Karademir ve ark., 2018; Tervo ve Palmer 2004), bazı çalışmalarında bizim çalışmamızı desteklediği görülmüştür (Avcıoğlu ve ark., 2005; Chen ve ark., 2002; Findler ve ark., 2007; Hergenrather ve Rhodes 2007; Kargin 2001; Laws ve Kelly 2005; Mcdougall ve ark., 2004; Meegan ve Macphail 2005; Martin ve ark., 2005; Nabors ve Lehmkuhl 2005; Şahin ve Akyol 2010; Yıldırım ve Dökmen 2004). Bu farklı iki sonuç ilk etapta çelişki gibi gelebilir. Desteklemeyen çalışmalar üniversite öğrencilerine uygulanan çalışmalar olduğunu göz ardı etmeyelim. Destekleyen çalışmaların çoğunluğu liseli öğrencilere uygulanan çalışmalardır. Bu açıklamalardan sonra şu ifadeyi söyleyebiliriz; kadınların erkekler göre daha olumlu tutumda olmalarının, başka insanların duygularına ve düşüncelerine daha hassas olmaları, bakım verici yanları, sevecenlikleri, acıma duyguları ve duygusal yanları gibi sosyal cinsiyet hususları ile açıklanabilir.

Araştırmamızda spor yapma değişkenine göre engellilere yönelik tutum puan ortalamalarında anlamlı fark görülmektedir. Çalışmamızı destekleyen Kemeç (2018) çalışmasında düzenli spor yapan bireylerin, yapmayan bireylere göre engelli bireylere olan olumlu tutumu tespit etmiş ve günümüzde insanların spora ilişkin toplumsal, bilişsel, psikomotor, duygusal gelişimine katkılarına ait türlü yayınlarla bilinçlenmesi, sporun tedavi edici özelliğinin yanında sağlığımız için de elzem unsur olduğunun kabul edildiği görülmüştür (Kemeç ve ark., 2018). Bu bulgu ışığında spor yapan bireylerin sakatlıklarla mücadele yetenekleri, zorluklarla baş edebilme gücü ve problem çözme yetileri bu konuda engelli bireylere karşı olumlu tutum göstermelerini sağladığı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin araştırma grubunun sınıf değişkenine göre tutumlarının puan ortalamaları arasında en yüksek istatistiksel olarak anlamlı fark 12. Sınıf öğrencilerinde görülmektedir. Bunun sebebinin 12. sınıflardan kaynaklanıyor olması ergenlikten çıkmış hayatı daha hümanist olarak baktıklarından olabilir. Bizimle aynı sonuca T.C. Başbakanlık

Özürülüler İdaresi Başkanlığı'nca yaptırılan “Toplum Özürülülüğü Nasıl Anlıyor?” isimli çalışmayı örnek gösterebiliriz (Kaner ve ark., 2009).

Çalışmamıza katılan öğrenci araştırma grubunun anne-baba eğitim durumu ve aile gelir düzeyleri değişkenlerine bağlı olarak engellilere yönelik tutum puan ortalamalarının farklılık görülmemektedir. Açak ve Nariñç (2020)'in çalışması da çalışmamızla paralellik göstermektedir (Açak ve Nariñç 2020). Alanda konu ile alakalı yapılan diğere çalışmalarında ebeveyn eğitim düzeyleri arttıkça engelli bireylere olan olumlu tutumların arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Adler ve ark., 2005; Akçamete ve Kargın 1994; Alptekin ve Batık 2013; Daruwalla ve Darcy 2005; Gözün ve Yıkmiş 2004; Hunt ve Hunt 2004; Mangili ve ark., 2004; Orel ve ark., 2004; Tavis ve Özyürek 2009; Tervo ve ark., 2002; Tervo ve Palmer 2004). Çalışmamızla diğere çalışmalar arasında farklılık olmasının nedenleri örneklem büyüklüğü, bölgesel ve kültürel etkenler olacağı düşünülmektedir. Öyle ki Florian (1982)'in çalışmasında, tutumların kültürden doğrudan etkilendiği ülke, farklı bakış açılarının olduğu hatta aynı ülke içinde değişik bölgelerde farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir (Florian, 1982).

Araştırma grubunun ailenizde ya da çevrenizde engelli birey var mı değişkenine bağlı olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Burada asıl etkenin bireyleri direkt tanıyor olmaları ve empati duygularının gelişmiş olmasına bağlı olduğu öngörülmüştür. Çalışmamıza paralellik gösteren (Horner-Johnson ve ark., 2002) çalışmasında akraba ve arkadaşları içerisinde engelli bireyler olan gençlerin, engelli bireylerin haklarına saygı gösterdikleri saptanmıştır. Ayrıca engelli bireylerle iletişim içinde olduğunda ötekileştirmenin kalmadığı ve olumlu tutumların arttığı gözlemlenmiştir (Krahé ve Altwasser 2006; Slevin ve Sines 1996). Ayrıca Rilotta ve Strohmer'in çalışmalarında, bireylerin farkındalığının artırılması ve eğitilmesi engelli bireylere olan tutumları olumlu etkilediğini saptamışlardır (Rilotta ve Nettelbeck 2007; Strohmer ve ark., 1984).

Araştırma gurubunun ailesinde veya çevresinde engelli birey bulunma durumuna göre olanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Çesko (2019), yaptığı çalışmada benzer sonuçlar bulmuştur. Gürsel (2006) 14 haftalık Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor dersinin bilgilendirme ve etkileşimin sağlanması ile öğrencilerin engelli bireye ilişkin genel tutumların değiştirilmesi konusunda etkili olmuştur (Gürsel, 2006). Engelliler ile kısa veya uzun süreli temas kuran üniversite veya lise öğrencilerinin, engellilere karşı olumlu tutum içerisinde olması geleceğe bakış açısından çok olumlu ve memnun edici bir durum olduğunu ifade edebiliriz.

Sonuç olarak; Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi'ne (<https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr>) göre, engelli bireylere dair farkındalık konusundaki hassasiyetin artırılması ve engelli bireylerin hakları ve insanlık onuruna saygılı olunmasının özendirilmesi, hayatın her sahasında engelli bireylere yönelen ayrımcı tutumlara karşı mücadele edilmesi gerekmektedir. Ülkemizde Engellilere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele Programı 2011 senesinde başlamıştır. Çalışmaların yerel seviyede de geliştirilmesi engelli bireylere dair olumlu tutumların gelişmesine ve hem engelli hem de engelsiz bireylerin eşit haklar çerçevesinde hayatlarını iademe etmelerine imkân sağlayacaktır. Böylelikle engelli bireyler toplumda yaygın ve etkin bir biçimde kabulü sağlanabilir ve toplum engelli kişileri yeteri kadar tanırsa, toplumda bulunan negatif tutumlar kaybolacaktır. Ayrıca alanda yapılacak olan çalışmaların sayısının ve çeşitliliğinin artması, engelli kişilerin problem ve gereksinimlerine dair çalışmalara ağırlık verilmesi, elde edilen bulgular neticesinde engelli bireylere dair hizmet planlaması ve gerekli olan düzenlemelerin hızlı bir şekilde yapılması sağlanabilir. Yaşanılan sosyal çevrede ancak engelli bireyleri de kapsayacak şekilde yaşandığında tam olacaktır. Engelli bireylerinde içinde olduğu toplumsal kurumların ve çevre düzenlemesi ile toplum içerisinde yaşam standartları arttırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Açak, M. ve Narinç, Ç. (2020). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (Malatya İl Örneği). *GERMENİCA Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 18–27.
- Adler, P., Cregg, M., Duignan, A., Ilett, G. ve Woodhouse, M. (2005). Effect of Training on Attitudes and Expertise of Optometrists Towards People with Intellectual Disabilities. *Ophthalmic and Physiological Optics*, 25, 105–118.
- Akar, A. (2010). Turgutlu Kent Merkezinde Yaşayan Erişkin Engelli Bireylerde Yaşam Kalitesi, Engelliliğe Yönelik Tutum ve Bakım Hizmetlerinin Niteliğinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans tezi. Celal Bayar Üniversitesi. Manisa.
- Akçamete, G. ve Kargın, T. (1994). Hizmet İçi Eğitim Programının Öğretmenlerin İşitme Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlarına Etkisi. *Özel Eğitim Dergisi*, 1(4), 13–19.
- Alptekin, S. ve Batık, V. M. (2013). Özel Eğitim Bölümü Öğrencilerinin Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutumlarına Özel Eğitim Dersinin Etkisi. *International Journal of Educational Research*, 4(4), 18-34.
- Avcıoğlu, H., Sazak-Pınar, E. ve Öztürk, T. (2005). Kaynaştırma uygulamaları okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan kaynaştırmaya yönelik öğretmen ve anne-baba tutumlarının incelenmesi. XIV. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildiri Kitabı, 69–89.
- Bulduk, O. R. (2014). Ortaokul 6., 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. Yüksek lisans tezi. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aksaray.

- Burcu, E. (2007). Türkiye’de özürlü birey olma: Temel sosyolojik özellikleri ve sorunları üzerine bir araştırma. Hacettepe Üniversitesi.
- Çalbayram, N. Ç., Aker, M. N., Akkuş, B., Durmuş, F. K. ve Tutar, S. (2018). Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumları. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 7(1), 30–40.
- Chan, F., Cardoso, E. ve Chronister, J. (2009). Understanding psychosocial adjustment to chronic illness and disability. New York, Springer Publishing, 335.
- Çolak, M. ve Çetin, C. (2014). Öğretmenlerin Engelliliğe Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 29(1), 191–211.
- Daruwalla, P. ve Darcy, S. (2005). Personal and Societal Attitudes to Disability. Annals of Tourism Research, 32(3), 549-570.
- Findler, L., Vilchinsky, N. ve Werner, S. (2007). The multidimensional attitudes scale toward persons with disabilities (MAS): Construction and validation. Rehabil Couns Bull;, 50(2), 166-176.
- Florian, V. (1982). Cross-Cultural Differences in Attitudes Towards Disabled Persons: A Study of Jewish and Arab Youth in Israel. International Journal of Intercultural Relations, 6(3), 291-299.
- Gözün, Ö. ve Yıkılmış, A. (2004). Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Konusunda Bilgilendirilmelerinin Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının Değişimindeki Etkililiği. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5(2), 65-77.
- Gürsel, F. (2006). Engelliler için beden eğitimi ve spor dersinin öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarına etkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31(31), 67-73.
- Hergenrather, K. ve Rhodes, S. (2007). Exploring undergraduate student attitudes toward persons with disabilities: Application of the Disability Social Relationship Scale. Rehabilitation Counselling Bulletin, 50(2), 66-75.
- Horner-Johnson, W., Keys, C., Henry, D., Yamaki, K., Oi, F. ve Watanabe, K. (2002). Attitudes of Japanese Students Toward People with Intellectual Disability. Journal of Intellectual Disability Research, 46, 365–378.
- <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/0-6-Birleşmiş-Milletler-Engelli-Hakları-Sözleşmesi-min.pdf>
- Hunt, C. S. ve Hunt, B. (2004). Changing Attitudes Toward People with Disabilities: Experimenting with an Educational Intervention. Journal of Managerial Issues, 16, 266–280.
- İnan, S., Peker, G. C., Tekiner, S., Ak, F. ve Dağlı, Z. (2013). Engellilik, Türkiye’de Engellilerin Durumu ve Sağlık Hizmet Sunumuna Bir Bakış. TAF Preventive Medicine Bulletin, 723–728.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş. 13.Baskı. Ankara: Cem Ofset ve Matbaacılık.
- Kaner, S. (2000). Ortopedik engelli ve engelli olmayan erkek ergenlerde benlik saygısı ve beden imajı. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 2(4), 13–22.

- Kaner, S., Ögülmüş, S., Büyüköztürk, Ş. ve Dökmen, Z. (2009). Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor? Ankara, T.C Başbakanlık Özürsüzler İdaresi Başkanlığı.
- Karademir, T., Açak, M., Türkçapar, Ü. ve Eroğlu, H. (2018). Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Zihinsel Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20(3).
- Kemeç, D. G., Demir, G. T. ve Koç, S. (2018). Doktor Adaylarının Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerde Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalıkları. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 3(4), 153–168. doi:10.31680/gaunjss.448576
- Krahé, B. ve Altwasser, C. (2006). Changing negative attitudes towards persons with physical disabilities: An experimental intervention. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 16(1), 56–59.
- Laws, G. ve Kelly, E. (2005). The attitudes and friendship intentions of children in United Kingdom mainstream schools towards peers with physical or intellectual disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 52(2), 79-99.
- Mangili, E., Ponteri, M., Buizza, C. ve Rossi, G. (2004). Attitudes Toward Disabilities and Mental Illness in Work Settings: A Review. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, 13(1), 29–46.
- Mcdougall, J., Dewid, D. J., King, G., Miller, L. T. ve Killip, S. (2004). High school-aged youth's attitudes toward their peers with disabilities: The role of school and student interpersonal factors. *International Journal of Disability, Development and Education*, 51(3), 287-313.
- Meegan, S. ve Macphail, A. (2005). Irish physical educator's attitude toward teaching students with special educational needs. *European Physical education Review*, 12(1), 75-97.
- Nabors, L. A. ve Lehmkuhl, H. D. (2005). Young adults' perceptions of children with cerebral palsy. *Rehabilitation Psychology*, 50(3), 292-296.
- Orel, A., Zerey, Z. ve Töret, G. (2004). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(1), 23-33.
- Özyürek, M. (2006). Engellilere yönelik tutumların değiştirilmesi. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Rillotta, F. ve Nettelbeck, T. (2007). Effects of an awareness program on attitudes of students without an intellectual disability towards persons with an intellectual disability. *Journal of intellectual and developmental disability*, 32(1), 19-27.
- Rosenthal, D. A., Chan, F. ve Livneh, H. . (2006). Rehabilitation Students' Attitudes Toward Persons with Disabilities in High-and Low-stakes Social Contexts: A conjoint analysis. *Disability and rehabilitation*, 28(24), 1517–1527.
- Şahin, H. ve Bekir, H. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 767–779.
- Sezer, F. (2012). Engelli Bireylere Yönelik Olumlu Tutum Geliştirmeye Yönelik Önleyici Rehberlik Çalışması; Deneysel Bir Uygulama. 7 (1), 16-26. *Education Sciences*.
- Slevin, E. ve Sines, D. (1996). Attitudes of Nurses in a General Hospital Towards People with Learning Disabilities: Influences of Contact, and Graduate-Non-graduate Status, A Comparative Study. *Journal of Advanced Nursing*, 24, 1116-1126.

- Strohmer, D. C., Grand, S. A. ve Purcell, M. J. (1984). Attitudes toward persons with a disability: An examination of demographic factors, social context, and specific disability. *Rehabilitation Psychology*, 29(3), 131.
- Tavil, Y. Z. ve Özyürek, M. (2009). Gerçekçi Bilgilendirme ve Etkileşimde Bulunmanın Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Engelli Kişilere Yönelik Tutumlarının Değişmesine Etkisi. *Ekev Akademi Dergisi*, 13(39), 265-276.
- Tervo, R. C., Azuma, S., Palmer, G. ve Redinius, P. (2002). Medical Students' Attitudes Toward Persons with Disability: A Comparative Study. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 83(11), 1537-1542.
- Tervo, R. C. ve Palmer, G. (2004). Health professional student attitudes towards people with disability. *Clinical rehabilitation*, 18(8), 908-915.
- TUİK. (2015). Dünya Nüfus Günü, 2015. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18617>. Sayı: 18617 Yayın tarihi: 06 Temmuz 2015 (Erişim Tarihi: 05.05.2018).
- Yıldırım, F. ve Dökmen, Z. Y. (2004). Engellilere yönelik tutumlarla sosyal üstünlük yönelimi, adil dünya inancı ve kontrol odağı inancı arasındaki ilişkiler. 6. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferans Küreselleşme, Sosyal Adalet ve Sosyal Hizmetler, (ss. 180-195).
- Yuker, H. E. ve Block, J. R. (1986). Research with the Attitude Toward Disabled Persons Scales (ATDP) 1960-1985. Hofstra University.

